

ሃይማኖት

የሃይማኖት ርዕስ

ቅጽ 6 ቀጥሎ 1

• የሥራ ወደድር

• ችግር እስኪወጣ

• ሰላም — ዋጋው ብዙ

ተ
ዘ
ከ
ቸ
ን

ሰላምን ማድረግ አለብን!

በዚህም መሠረት ሳይንሳዊ መርሆች (Scientific Principles) ናቸው ቀመሮች (formulas) እንደ የተወሰነ የቴክኖሎጂ ችግርን የሚመለከቱ ወይም ችግሩን ለማስወገድ ለሚቀርብና በተጨማሪም ለታየ ችግር ለሚቀርብ መፍትሔ በመገኘት የሚያገለግሉ ቢሆንም በራሳቸው ችግርን የማይፈቱ በውጤቱ ወይም በአሠራር ሂደት መልክ ሊገለጹ የማይችሉ ስለሆነ ፈጠራዎች አይደሉም።

ሐ. መፍትሄው አዲስና ያልታወቀ ሊሆን ይገባል። ስለሆነም ቀደም ብሎ የነበረ በተፈጥሮ ውስጥ ያለን (የሚኖርን) ነገር የሚገልጥ ወይም በልምድና (ወይም) በሌላ ማናቸውም አካላት የሚታወቅ መፍትሄ በአንድ የተወሰነ የቴክኖሎጂ መስክ ያለን ችግር የሚመለከት ቢሆንም እንኳ ፈጠራ አይሆንም። ለምሳሌ የብረት ማዕድንን ማግኘት ቁሳዊ ቴክኖሎጂ ያዊ የጥሬ ዕቃ ፍላጎት ችግርን የሚፈታ ቢሆንም ግኝቱ በተፈጥሮ የነበረ በመሆኑ አዲስ አይደለም። ግኝቱ ምርቶችን የምርት መሳሪያዎችንና የመሳሰሉትን ለማምረት የሚረዳ ቢሆንም መፍትሄው የሚታወቅ በመሆኑ ፈጠራ አይደለም። ፈጠራ ጊዜ ገንዘብ ገልበትና ዕውቀትን የሚጠይቅ የአዕምሮ ሥራ በመሆኑ ለፈጠራ ሠራተኞች የማይረዳ ያልጥቅም ለመስጠት በመስኩ የሚከናወኑ ተግባራትን ለማበረታታት የሚያስችሉ ሐሳቦች ብዙ አገሮች ቀርጾቸዋል። እንደየአገሩ የዕድገት ደረጃና ተጨባጭ ሁኔታ ሕጋዊ ጥበቃ የሚደረግለት ፈጠራ ሊያሟላ የሚገባው ዝርዝር መስፈርቶች ሊለያዩ ቢችሉም ጠቅላላ ባለ መልኩ አንድ ፈጠራ ነው።

ሀ. አዲስነት ፤

ለ. ፈጠራዊ ብቃት ፤

ሐ. ኢንዱስትሪያዊ ተግባራዊነት ሊኖረው ይገባል።

እነዚህን መስፈርቶች ቀጥለን እንመለከታለን።

ሀ. አዲስነት

አንድ ፈጠራ አዲስነት አለው የሚባለው ለጊዜው ባለው የጥበቃና (State of art) የዕውቀት ደረጃ ያልታወቀ ወይም ለጎትመት ያልበቃ ወይም ሕዝብ ያልተገለገለበት ሲሆን ነው። የፈጠራ አዲስነት እንደየአገሩ ሕግ መመዘኛ በብሔራዊ (Local Novelty) ወይም በዓለም አቀፍ ደረጃ (Universal Novelty) ባለው የጥበቃ ደረጃ ይወሰናል።

አንድ ፈጠራ ዓለም አቀፍ ወይም ሁለንተናዊ አዲስነት አለው የሚባለው ተመሳሳይ ፈጠራ በዓለም አቀፍ ደረጃ የሌለ ወይም ያልተሠራ በጊዜው ባለ

የጥበቃ ደረጃ ያልታወቀ ለጎትመት ያልበቃ ፤ ለሕዝብ ያልተገለጠና በሕዝብ አገልግሎት ላይ ያልዋለ ሲሆን ነው። በአንጻሩ ፈጠራው በአንድ አገር ብሔራዊ ዘልል ውስጥ ያልተሠራ ፤ በአገር አቀፍ ደረጃ ያልታወቀ ፤ ለጎትመት ያልበቃ ፤ የአገሪው ሕዝብ የሚያውቀውና አገልግሎት ላይ ያልዋለ እንደሆነ ብሔራዊ አዲስነት አለው ይባላል። ለምሳሌ በኢትዮጵያ ለአንድ አዲስ የፈጠራ ሥራ የሚጠየቀው ሁለንተናዊ አዲስነት ሲሆን በኢትዮጵያ ውስጥ ከዚህ በፊት ያልታወቀና ጥቅም ላይ ያልዋለ ቴክኒካዊ መፍትሄ ቀደም ብሎ በሌላ አገር መታወቁ ወይም አገልግሎት ላይ መዋሉ ከተረጋገጠ ፈጠራው አዲስነት አይኖረውም። በሌላ በኩል ደግሞ ፈጠራው እንዲያሟላ የሚጠየቀው መመዘኛ አገር አቀፍ አዲስነት ከሆነ በኢትዮጵያ ውስጥ ጥቅም ላይ ያልዋለ ወይም ለጎትመት ያልበቃ ከሆነ አዲስ ነው ብሎ ሕጋዊ ጥበቃ ይደረግለታል። በአጠቃላይ የፈጠራ አዲስነት አንድ ሕግ እንደሚጠይቀው መመዘኛ የተወሰነ የግዛት ዘልል ወይም በዓለም አቀፍ ደረጃ አዲስ በመሆኑ ሕጋዊ ጥበቃ ሊደረግለት ወይም ሊነፈገው ይችላል።

ለ. ፈጠራዊ ብቃት

ፈጠራዊ ብቃት እንደ አዲስነት ሁሉ የሚወስነው ከፈጠራው በፊት በነበረው የጥበቃ ደረጃ በመስኩ ያለ ባለሙያ የሚያውቀው የጊዜውን ጥበቃ በመጠቀም መሰል መፍትሄ ሊቀርብ የማይችል በመስኩ ለተሰማራ ሙያተኛ ግልጽ ያልሆነ ወይም ባለሙያው የየዕለቱ ስራው በሚያስገኝለት የሙያ ልምድ አማካኝነት ሊያውቀው የማይችል ከፍተኛ ቴክኖሎጂያዊ ለውጥን የሚያስከትል ሲሆን ፈጠራው ብቃት አለው ይባላል። በአንጻሩ የቀረበው ፈጠራ በመስኩ ልዩ ሙያ ወይም ዕውቀት ያለው ባለሙያ በተመሳሳይ መንገድ ተመሳሳይ መፍትሄ ማቅረብ የሚችል ከሆነ ፈጠራው ግልጽ ስለሚሆን ፈጠራዊ ብቃት አይኖረውም። ለምሳሌ በአሁኑ ጊዜ ያለውን የነጻጅ ችግር ለማስወገድ መኪና በቢንዚን ላይሆን በአልኮል እንዲንቀሳቀስ ቢደረግ መፍትሄው ፈጠራዊ ብቃት አለው ሊለኝ አይችልም። ምክንያቱም አልኮል እንደ ቢንዚን በኃይል ስጭነት የሚያገለግልና እንደብራዚል ባሉ አገሮች ውስጥ ጥቅም ላይ የዋለ በመሆኑ በመስኩ ለተሰማራ ሙያተኛ ግልጽ የሆነና በሌላ ባለሙያ መሰል መፍትሄ ሊቀርብ የሚችል በመሆኑ ነው። መኪናው በውሃ የሚንቀሳቀስ ቢሆንና ይህ መፍትሄ ለአንድ በመስኩ ለተሰማራ ባለሙያ ግልጽ ባይሆን ፈጠራው ፈጠራዊ ብቃት አለው ለማለት ይቻላል።

ሐ. ኢንዱስትሪያዊ ተግባራዊነት

አንድ አዲስነትና ፈጠራዊ ብቃት ያለው ፈጠራ ኢንዱስትሪያዊ ተግባራዊነት ከሌለው በሕግ ሊታወቅና ሊጠበቅ አይችልም። ኢንዱስትሪያዊ ተግባራዊነት ሲባል «ኢንዱስትሪ» የሚለው ቃል ንግድን ፤ እርሻን ፤ ዕድገቱን የተለያዩ የአገልግሎት ዘርፎችንና የመሳሰሉትን የሚሸፍን እንደሆነ ግልጽ ሊሆን ይገባል።

ይህ ማለት ግን ፈጠራው በግድ ከተጠቀሱት መስኮች በአንዱ ጥቅም ላይ የዋለ ወይም የታየ መሆን አለበት ማለት አይደለም። ፈጠራውን በጥቅም ላይ ለማዋል የሚያስችል በቂ ገንዘብ ባለመኖሩ ወይ በሌላ ማናቸውም ሁኔታ ለጊዜው ተግባራዊ ላይሆን ይችላል። አንድ ፈጠራ ኢንዱስትሪያዊ ተግባራዊነት አለው የሚባለው ፈጠራው ረቂቅ (abstract) ያልሆነ በማንኛውም ጊዜ በተግባር ላይ ሊውል የሚችልና ተጨባጭ ውጤትን የሚያስገኝ ሲሆን በመሆኑ ሕጋዊ ጥበቃ ለማግኘት ጥያቄ በቀረበበት ጊዜ በተወሰነ ምክንያት ፈጠራው በአገልግሎት ላይ ሊውል ባለመቻሉ ብቻ ፈጠራ አይደለም አይባልም።

ከላይ የተዘረዘሩትን መሥፈርቶች የሚያሟላ የፈጠራ ሥራ በፓቴንት ወይም በፈጠራ የምስክር ወረቀት አማካኝነት ለተወሰነ ጊዜ ሕጋዊ ጥበቃ ይደረግለታል። ፓቴንት የፈጠራ ሠራተኛው በፈጠራው የመገልገል የመጠቀም የመሸጥና የመሳሰሉት ብቸኛ መብት ያለው መሆኑንና ያለሱ ፈቃድ ሦስተኛ ወገኖች በፈጠራው መገልገል የማይችሉ መሆኑን የሚያረጋግጥ ሰነድ ነው። የፈጠራ የምስክር ወረቀት በሶሻሊስት አገሮች ከፓቴንት ጉን ለጉን በፈጠራ ላይ የሚኖር መብትን ለመጠበቅ የሚያገለግል ሲሆን ከፓቴንት የሚለየው በፈጠራው ላይ የሚኖር ብቸኛ ባለመብትነት የግለሰብ ሳይሆን የመንግሥት መሆኑ ነው። የፈጠራው ሠራተኛ በፈጠራ የምስክር ወረቀት አማካኝነት ሽልማትና (ወይም) ገንዘብ የማግኘት መብት ይኖረዋል።

በቴክኖሎጂው መስክ የተከሰቱ (የሚከሰቱ) ችግሮችን ለመፍታት የሚቀርብ ቴክኒካዊ መፍትሄ ፈጠራ ብቻ አይደለም። እንደ ፈጠራ ሁሉ ቴክኒካዊ ባህርይ ያላቸው የቴክኖሎጂ ችግርን የሚያቃልሉ መፍትሔዎች አሉ። እነዚህም ተጨማሪ የፈጠራ ሥራዎች የግልጋሎት ሞዴሎችና የማሻሻል ሥራዎች ናቸው።

ተጨማሪ ፈጠራ የፈጠራ መመዘኛዎችን የሚያሟላ በፓቴንት ወይም በፈጠራ የምስክር ወረቀት አማካኝነት ጥበቃ የሚደረግለትን መሠረታዊ ፈጠራ የሚያሻሽል ወይም የሚያጠናክር መሠረታዊ

ረታዊውን ፈጠራ ሳይጠቀም ተግባራዊ ሊሆን የማይችል ተከኒካዊ መፍትሄ ነው።⁵

አንድ የተወሰነ ተከኒካዊ ችግርን ለመፍታት በቀረበ ፈጠራ ሳይ የሚቀርብ ተጨማሪ ፈጠራ በመጀመሪያው የፈጠራ ሠራተኛ ወይም በሌሎች የፈጠራ ሰዎች አማካይነት ሊከናወን ይችላል። በተጨማሪ ፈጠራ ሳይ የሚኖር መብት የሚጠበቀው በተጨማሪ ፓቴንት ወይም በተጨማሪ የፈጠራ የምስክር ወረቀት አማካይነት ነው።

የግልጋሎት ሞዴል ሚኒካዊ በሆነ መስክ የተሰራ (ያለ) ዝቅተኛ ፈጠራዊ ብቃት የላቸውን ሥራዎች ለመንከባከብ እንዲቻል በአንዳንድ አገሮች የተዘረጋ ሥርዓት ነው። የግልጋሎት ሞዴል በመሳሪያዎች ወይም በሥራ መገልገያዎች ወይም በከዋኞች ወይም በሌሎች የሶለት መጠቀሚያ ዕቃዎች ወይም በአካሎቻቸው ላይ የሚውል ወይም የሚገባ እዲስ ቅንብር ወይም ንድፍ ሆኖ በአጠቃቀማቸው ወይም በታቀደው ተግባራዊ ውጤት ላይ መሻሻልን የሚያስገኝ ነው።⁶

የግልጋሎት ሞዴል ከፈጠራ ሥራ የሚለየው ውጤቱ ሰውን ሊሆን የሚችለው በአመዛኙ በሚከኒካዊ መስክ መሆኑና ፈጠራዊ ብቃቱ ዝቅተኛ መሆኑ ነው። የግልጋሎት ሞዴል በፓቴንት ወይም በምስክር ወረቀት አማካይነት ጥበቃ ይደረግለታል። በአንዳንድ አገሮች ለግልጋሎት ሞዴል የሚሰጠውን ፓቴንት ለፈጠራ ከሚሰጠው ፓቴንት ለመለየት የግልጋሎት ሞዴል ፓቴንት ይሉታል።

የማሻሻል ሥራ በእንግሊዝኛ (Innovation) በሚለው ቃል የተወከለውን ጽንሰ ሃሳብ የሚገልጽ ሲሆን እንደፈጠራ ሁሉ በተለያዩ አገሮች የተለያዩ ትርጉምና ስያሜ ይሰጠዋል። ይሁን እንጂ ልዩነቱ የቅርጽ እንጂ የይዘት አይደለም። የማሻሻል ሥራ ተከኒካዊ ችግሮችን ከመፍታት ዓላማ በመነሳት የአንድን ተከኒካዊ ስራ ሁኔታን አሠራር በማሻሻል ረገድ ሰውን የሚሆን ተከኒካዊ መፍትሔ ነው። ስለሆነም የማሻሻል ሥራ ለአንድ የተወሰነ ችግር የሚቀርብ አዲስ መፍትሔ ሆኖ ዐቢይ ተከኒካዊ ባህርያትን የያዘና የሚፈበረኩ ዕቃዎችን አሠራር ፣ ፍብረት ፣ ሂደት ወይም ባለው ተከኒካዊ ላይ ጠቃሚና ተራማጅ ለውጥን የሚያስከትል ነው።

የማሻሻል ሥራ በማሻሻል ሥራ የምስክር ወረቀት አማካይነት ለሠራተኛው የተወሰነ የማቴሪያል ጥቅም ያስገኛለታል። የተጨማሪ ፈጠራ የግልጋሎት

ሞዴልና የማሻሻል ሥራዎች የተከናወኑ ለጂ ዕድገት ደረጃቸው ዝቅተኛ በመሆኑ የበለጸጉ አገሮች የተከናወኑ ጥገኛ ለሆኑ ታዳጊ አገሮች ከፍተኛ ጥቅም ይሰጣሉ። የአገር በቀል ተከኒካዊ ለማሻሻል የጥገናና ለመሳሪያ መለዋወጫ (Spare Parts) የሚያስፈልገውን የውጭ ምንዛሪ ለመቀነስ ምርታማነትን ከፍ ለማድረግ... ወዘተ ያስችላሉ። ስለሆነም ታዳጊ አገሮች የተጨማሪ ፈጠራ የግልጋሎት ሞዴልና የማሻሻል ሥራ ከንዋኔዎችን ለማበረታታት የሚያስችሉ ሥርዓቶችን ለማስተዋወቅና በሕግ ቀርጸው በመስኩ የሚደረጉ እንቅስቃሴዎችን ለማበረታታት ከፍተኛ ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛሉ።

በአገራችን የ«ፈጠራ» ጽንሰ ሀሳብ ግልጽ ያለመሆኑ ችግር ጉልቶ ይታያል። የወዳደቱ መሣሪያዎችን በመገጣጠም ወይም አንድ ያለን ነገር በአካባቢው የሚገኙ ቁሶችን በመጠቀም አስመስሎ የተሠራ ሥራ የ«ፈጠራ» ሥራ እንደሆነ ተደርጎ በመገናኛ ብዙሃን በየጊዜው ሲገለጥ እናዳምጣለን። ቀደም ባሉ የዚህ ጽሑፍ አንቀጾች የፈጠራ ምንነትን ለመወሰን የተዘረዘሩትን መለኪያዎች እንደመመዘኛ አድርገን ብንወስድ አስመስሎ መሥራት የተወሰነ ተከኒካዊ ስያሜ ችግርን የሚያቃልል በውጤት ወይም በአሠራር ሂደት መልክ የሚገለጥ ቢሆንም ፈጠራ አይደለም። አዲስነትና ፈጠራዊ ብቃት አይኖረውምና ነው።

በኢትዮጵያ ሕጋዊ ጥበቃ ሊደረግ ለት የሚገባ ፈጠራ ምን ምን መስፈርቶችን ሊያሟላ እንደሚገባ የሚደነግግ ግልጽ ሕግ ባይኖርም የፈጠራ መብት ጥያቄ ማለትም የኤሌክትሪክ ምጣድ የፈጠራ ባለቤትነት ጉዳይ ተነስቶ ለፍቤት በቅቶ ነበር። ይሁን እንጂ ፍቤቱ በአንድ የፈጠራ ሥራ ላይ ሊነሳ የሚችልን የባለቤትነት ጥያቄ መፍታት (ከርከሩን መርምሮ መወሰን) የሚያስችል ሕግ በአገሪቱ ውስጥ አለመኖሩን በመግለጽ ፋይሉን ዘግቶታል።

ፈጠራ ምን እንደሆነ የሚደነግግ ሕጋዊ ጥበቃ የሚሰጠው ፈጠራ ሊያሟላቸው የሚገቡ ዝርዝር መስፈርቶች... ወዘተ የሚጠይቅ ሕግ በሌለበት ሁኔታ የባለቤትነት ጥያቄን መፍታት ብቻ ሳይሆን የኤሌክትሪክ ምጣድ ፈጠራ ነው? ወይስ አይደለም የሚለውን ጥያቄ መወሰን ያስቸግራል።

የኤሌክትሪክ ምጣድ ሥራ በአገሪቱ ውስጥ ቀደም ብሎ የታወቀ ወይም አገልግሎት ላይ የዋለ መሆኑንና አለመሆኑን

የምጣዳ አዲስነት በአገር አቀፍ ወይም በዓለም አቀፍ ደረጃ የሚለካ ስለመሆኑ የሚደነግግ ሕግ በሌለበት የምጣዳ ፈጠራዊ ብቃት የሚለካበት ሥርዓት ባልተደራጀበት በአሁኑ ወቅት ምጣዳን ፈጠራ ነው ወይም አይደለም ማለት እንደማይቻል ግልጽ ሊሆን ይገባል።

በኢትዮጵያ እስካሁን ድረስ የፈጠራ እንቅስቃሴን ለማደፋፈር የሚያስችል ሕጋዊ ሥርዓት አለመዘርጋት አገሪቱ በተለያዩ መስኮች በተለይም በተከናወኑ ጂው መስክ በሰፋነት የተያያዘችውን ሁለገብ የዕድገት ግስጋሴ በፈጠራ ሥራ ለማገዝ አላስቻለች።

ኢትዮጵያ በኢኮኖሚ በባህልና በማኅበራዊ መስኮች የተደቀነባት ችግሮች በአመዛኙ የተከናወኑ ሂሳቅርብ ችግር ወይም የዚህ ችግር ነጸብራቅ ናቸው። እነዚህን ችግሮች በውጪና በአገር ውስጥ የፈጠራ ውጤቶች ለማስወገድ የሚያስችል ምቹ ሁኔታ መፍጠር ያስፈልጋል።

የኢትዮጵያ ሳይንስና ተከኒካዊ ኮሚሽን የሰፈውን ሕዝብ የኑሮ ችግሮች ለማቃለል፣ ምርታማነትን ለማሳደግ፣ የተፈጥሮ ሀብትን በብቃት ለመጠቀም... ወዘተ ለሚያስችሉ የተሻሻሉ የአሠራር ዘዴዎችና መሣሪያዎች ፍለጋና ምርምር አመቺ ሁኔታ የመፍጠር የሳይንስ ምርምርና ጥናትን የማበረታታት ኃላፊነት በአዋጅ የተጣለበት በመሆኑ የፈጠራ እንቅስቃሴን ለማበረታታት የሚያስችል ምቹ ሁኔታ ለመፍጠር አስፈላጊውን ጥናት የሕግና የድርጅት መሰናዶ በማድረግ ላይ ይገኛል። ሕጉ ሲወጣና አስፈጻሚው ድርጅት ሲመሰረት የፈጠራ ሥራ ለብሔራዊ ሳይንስና ተከኒካዊ ግንባታና ለሶሻል ኢኮኖሚያዊ ግስጋሴ የሚያደርገው አስተዋጽኦ ከፍ እንደሚል ይታመናል።

የግርጌ ማስታወሻ

- Patent Agency Course, WIPO, Geneva, 1981.
- Statute on Discoveries, Invention and Rationalization Proposals, Section 21 (Promulgated by Decree of the USSR Council of Ministers, No. 584 of August 21, 1973 as amended by Decree No. 1078 of December 28, 1987).
- Training Course on Patent Information, 1982 (Published by WIPO).
- WIPO Law Asia Seminar on Industrial Property, WIPO, Geneva, 1983.
- WIPO Model Law for Developing Countries on Invention Vol. 1 WIPO, Geneva, 1979.
- Industrial Property Laws and Treaties Compiled and Published by WIPO, Geneva, Vol. 1 VII - WIPO, 1984.
- BIRI Symposium, Budapest, 1966.

ከኢትዮጵያ ሳይንስና ተከኒካዊ መጽሔት የተወሰደ

5. Soviet Union Cited Art. 36.
 6. Uruguay Law No. 15, 549 on Utility Models and/Industrial Designs of July 29, 1976. Art. (1) (2).
 7. Vietnam, Ordeance on Innovations to effect Technical Improvemnets and Rationalization in Production and on Invention (Promulgated by Government Decree No. 31 of January 23, 1981) Chap. 1 Sec. 4, Art. 1 and Soviet Union Cited above Art. 64.